

НА ДОПОМОГУ ВИКЛАДАЧАМ ВУЗІВ

Михайлина Шумка

СИМВОЛІЗМ У ФІЛОСОФСЬКІЙ КУЛЬТУРІ ДОБИ ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ (МАТЕРІАЛИ ДО ЛЕКЦІЇ)

Вступ

Сучасне українське суспільство переживає період глибоких якісних перетворень і у структурі матеріального буття, і у сфері соціальних відносин, і у царині духовного відтворення. Відбувається перегляд усталених підходів і оцінок, утверджується діалогічне, плюралістичне розуміння історико-філософського процесу. Це передбачає розширення поля досліджень, де предметом вивчення стають не лише результати, отримані філософською теорією, але й продукти філософського мислення, філософської думки, що у фрагментарній формі наявні в різноманітних здобутках духовної творчості. В українській історико-філософській науці зменшується кількість "білих плям", оскільки стало зрозумілим, що замовчування певних постатей або явищ, так само як і применшення їх ролі, веде до збіднення філософської думки, до звуження масштабів мислення.

Серед актуальних питань філософських досліджень в галузі історії філософії проблема символічного пізнання дійсності займає одне із чільних місць. У філософській літературі накопичено певний досвід дослідження символу та символічного. У роботах М.Бахтіна, С.Бистрицького, А.Бичко, В.Горського, С.Кримського, Л.Левчук, В.Мейзерського, Б.Парахонського, В.Топорова, Г.Щедровицького та інших розглядається культурологічний аспект символу та символіки в її виявах у формах культури, обґрунтовується роль символу як структурно-семантичного компонента універсуму культури.

Над проблемою дослідження символічного світобачення Климента Смолятича, Кирила Транквіліона-Ставровецького, Григорія Сковороди, Памфіла Юркевича, Миколи Гоголя, Пантелеймона Куліша, Олександра Потебні працювали і зібрали багатий матеріал – Багалій Д., Бобкова В., Барабаш Ю., Горський В., Єлістратов С., Іваньо І., Звиняцьківський В., Кашуба М., Ласло-Куцюк М., Мельничук О., Нічик В., Литвинов В., Пащук А., Пилявець Л., Петров В., Черепанова С., Чижевський Д., Шама І. та інші.

Звертаючись до висвітлення світоглядно-пізнавальної природи символу, його місця і ролі в історії української філософії, ми маємо справу з проблемою окремішності і багатоманітності, співвідношення універсального і локального, загальнолюдського, світового і національного. Символ як духовний феномен є доволі складною і новою проблемою в філософській літературі. Тривалий час дана проблема не викликала у дослідників певного інтересу. У символі вбачали лише знак певної реальності, який відображав об'єкт, але зовсім не відкривав прихованої істини, глибинної ідеї. Реабілітація символу як світоглядно-пізнавального феномену є суттєвим результатом переоцінки духовних цінностей філософської культури в сучасному суспільстві. А також переоцінки місця самої людини, її суті і ролі у соціумі.

Цілі теми. Розкриваючи проблему символізму у філософській культурі доби першого українського Відродження постараємось висвітлити такі завдання, а саме:

- осмислити зміст та функцій символу, проаналізувати особливості його динаміки в процесі становлення та розвитку української філософської культури;
- простежити особливості символізму доби першого українського Відродження;
- провести аналіз символіки як засобу пізнання буття у філософських творах Івана Вишенського, Віталія з Дубно, Ісайї Копинського, Мелетія Смотрицького, Кирила Транквіліона-Ставровецького;

• показати як образна компонента символу у філософській культурі пори українського Відродження перестає домінувати, натомість збільшується роль і значимість ідейної компоненти.

Основна частина

Період пізнього середньовіччя в Київській Русі (XV-XVI ст.) співпадає із епохою пізнього Ренесансу. На Заході доба пізнього Ренесансу розпочинається з другої половини XV століття. На цей час припадає розпад феодального суспільства, і з'являються перші національні монархії. Це історичне перетворення супроводжувалося падінням духовного авторитету церкви і виникненням нового світобачення - гуманістичного.

Гуманізм - це звернення до світської, незалежної від церковного світогляду, науки й моралі. Це - перенесення уваги на світ, а не на бога, намагання знайти світську закономірність.

Період другої половини XV - початку XVI століття в історії духовного життя України можна розглядати як епоху зародження і формування елементів ранньогуманістичної культури. На другу половину XVI століття і до середини XVII століття припадає розвиток українського Відродження, головним результатом якого було утвердження світського начала в духовній культурі і становлення національної самосвідомості. У центрі духовної культури ставиться жива, земна людина з її чеснотами і вадами, не людина-герой, а людина-працівник, до рівня такої людини зводиться духовна і світська ієрархія.

Ґрунтом для виникнення, формування, становлення та розвитку гуманістичних елементів у вітчизняній духовній культурі того, найдавнішого періоду була вся сукупність факторів культурно-історичного розвитку. "...Ренесанс починається тоді, коли на шляху подолання інтелектуалізму, який переродився в мервецький, потворний, формальний реалізм, дух набуває нових методів для напрацювання нового, цілісного світобачення, для утворення нової ієрархії цінностей, нового розуміння людини, Бога і Космосу" [1:160], - стверджує П. Біціллі. Даючи характеристику Ренесансу, П. Біціллі зазначає: "Світ середньовіччя - нерухоми, вічно даний світ, ієрархічно координованих понять, які завершуються вищим, всеохоплюючим поняттям Бога, ..., і відповідним поняттям речей-символів. Світ Ренесансу - безперервно змінний, світ форм, що творчо розвиваються..." [2:161,162].

Людина середньовіччя усвідомлювала себе і емпіричні речі як щось часткове, недосконале, органічне вираження вищої, єдиної реальності. Навпаки, людина доби Відродження, відчувала всю свою силу, віддаючись почуттям творчого самовдосконалення, могла відчути свою рівність з Богом. Бог в людській уяві міг зникати з поля зору, але ніколи людина не протиставляла себе Богові. Бог міг злитися для людини з природою і тоді людина Ренесансу панувала над нею.

У добу Ренесансу змінюється відношення людини до світу: із об'єкта вона перетворюється на суб'єкта. Головною ідеєю розвитку людської культури є ідея гармонії людини і природи. Людина стає центром всього. Період ренесансного світобачення можна з впевненістю назвати антропоцентричним, проте він, як і середньовічний світ, побудований за принципом ієрархії. Йому також характерне символічне бачення світу, котре має своїм джерелом Бога. Але образ Бога, творця і вседержителя применшує свою значимість. На його місце приходять земна, конкретна людина. Ця зміна традиційного теоцентризму на антропоцентризм, власне, і є сутнісно новим гуманістичним вченням про людину.

Отже, основним символом ренесансного бачення світу є образ самої людини, як центру світобудови, як синтезу всіх її форм. Людина як символ ренесансного світосприйняття - це вже не ідея, передана через образ (що було притаманно добі середньовіччя), а, навпаки, образ, який підноситься до рівня ідеї. Образ людини як символ ренесансного світосприйняття надзвичайно багатоплановий. Він покликаний розкривати всю складність і багатогранність структури безконечного просторово-часового світу оточуючої людиною природи, а також її динамічного характеру. Окрім символу людини, в епоху Відродження важливе місце займає символ природи.

Природа сприймається як безпосередній образ Бога, як вираження його творчих сил, прояв любові.

Ренесансне світобачення поклато початок раціоналістичному образу світу. Саме він означав утвердження ідеї людського розуму в пізнанні природи, в осмисленні людиною самої себе, свого місця в природі.

Людському розуму в пізнанні оточуючого середовища, в осмисленні свого "Я" відводиться чільне місце. Відкидаючи християнський ідеал життя, гуманісти оправдовують людину зі всіма її недоліками та прагненнями. Людина відкриває для себе свій світ, вона по-новому розуміє його, цінить свободу і волевиявлення.

Аналіз філософських концепцій визначних діячів, письменників, поетів України XVII століття, можна простежити у двох напрямках: на природу і призначення людини. До першого можна віднести Л. Зизанія, Кирила Транквіліона-Ставровецького, І. Гізеля, Ю. Рогатинця, котрі відстоювали ідею гармонії душі і тіла, реабілітацію краси людського тіла, почуттів, пристрастей. У своїх творах сенс земного життя вони не зводять до підготовки до потойбічного життя, а пов'язують його в земними справами і radoшами.

До другого – І. Вишенський, Й. Княгиницький, Й. Почаївський, Ісайя Копинський, Віталій з Дубно, котрі подають піднесення духовного начала в людині. Тіло, матерія стають символами перенасиченості плоті, розкоші, аморальності. Досягнення щастя вони пов'язують із самопізнанням, моральним самовдосконаленням, працею. Рівність у їхніх творах переноситься у сферу духовності.

Проблема людини та її сутності була однією із центральних проблем, котрі висвітлювалися в працях С. Оріховського, К. Саковича, І. Вишенського, І. Копинського, Віталія з Дубна, К. Т.- Ставровецького, та інших. Найвиразніше погляди на сутність людини, сенс її життя розкриті в листі Іван Вишенського до "стариці Домнікії" (черниці одного львівського монастиря). Полемізуючи із Юрієм Рогатинцем (на жаль лист до Ю. Рогатинця не зберігся) І. Вишенський торкається основної проблеми того часу: співвідношення "активного життя" і "життя споглядального". Ю. Рогатинець розумів людину як досконале за своєю природою творіння, прирівнював її до божества. З цього приводу Іван Вишенський із жахом повідомляє "стариці Домнікії", що пан Юрко "посмів воздвигти людину на місце Христа, віддає їй Христову честь і хвалу, навчаючи: "Христос так чинив, чи вчив, і ти так чини і вчи" [3:174]. Юрій Рогатинець вбачав основний сенс життя людини в активній творчій діяльності на благо суспільства. Людина для нього є істотою суспільною і лише працюючи, розвиваючи себе може принести користь іншим. Таку ж думку проголосили і західноєвропейські гуманісти. Людина, на їхній погляд повинна вести такий спосіб життя, щоб бути задоволеною самою собою, цінованою іншими і корисною багатьом" [4:138] у цьому і полягатиме її щастя. Цю думку пізніше глибше розвине український філософ Григорій Сковорода.

А щодо поглядів І. Вишенського, то він був цілковито переконаний, що людина – "це єство немічне, підвладне пристрастям, грішне і зв'язане всіма узами повітряних духів зла" [5:171]. Повну досконалість, за Іваном Вишенським, людина може досягнути тільки в духовному плані: лише душа людини в момент найвищого блаженства – повного злиття з духовним абсолютом – може осягнути найвищого ступеня досконалості. Мирській суєті Бога не можливо пізнати, істина розкривається не в дії, а в пізнанні". А пізнання, на думку І. Вишенського, є не що інше, як "чисте споглядання", стан особливого "містичного екстазу" [6:32,33].

У полеміці Івана Вишенського з Юрком Рогатинцем проглядається одна із важливих проблем пори гуманізму на Україні – морально-етична проблема. І тому людина в творах І. Вишенського виступає символом глибоко морального, за яким криється зміст пізнання добра і зла, свого і чужого, добродісного і гріховного. І. Вишенський засуджує не тільки "велике багатство", а й усякий достаток не залежно від того якою працею він був нажитий. Багатство у Вишенського є символом зла, котре панує над людиною, не дає їй можливості духовно вдосконалитись. Натомість полеміст пропонує аскетичний спосіб життя, який символізує духовне самовдосконалення, самоочищення, заглиблення у свою душу. Іван Вишенський був не єдиним, хто ставив

“чисте споглядання” вище суспільного життя. Його ідеї продовжили Йов Княгиницький, Йов Почаївський, Віталій з Дубна, Ісайя Копинський.

Ісайя Копинський у своїй праці “Алфавіт духовний” розробляє теорію самовдосконалення людини в процесі її сходження до Бога. Подібно до І. Вишенського Ісайя Копинський розуміє пізнання як процес “всѣх вещей и всей твари разсмотреніе”. Істина, на його думку, пізнається “не точію от внѣшняго труда”, а переважно от “дѣланія умнаго”, тобто споглядання [7:9,10]. Твір Ісайї Копинського “Алфавіт духовний” присвячений проблемі людини, піднесенню в ній морального, розумного і духовного начала. Світ, на думку автора, атропоцентричний, але його пізнання недостатнє для людини. Мало лише знайти зовнішню природу, потрібно пізнати саму себе. Проблема самопізнання займає в “Алфавіті духовному” одне з центральних місць. Пізнаючи себе, людина розкриває свою двонатурність, пізнає в собі тлінне і духовне, зовнішнє і внутрішнє. Але тоді перед людиною постає проблема, що обрати – світ, з яким вона пов’язана тілом, а чи – світ, який веде до пізнання Бога. Людина в І. Копинського є символом двоєдності. В ній гармонійно поєднуються душа і тіло, зовнішнє і внутрішнє, котре допомагає людині визначити основну ідею життя – пізнати самого себе. “Познавай бо кто истинно себе позна, позна Бога, познавай Бога, познай себе, с Богом соединен есть” [8:9]. Людина повинна прагнути вдосконалювати свої духовні сили, прагнути досягнути єдності з Богом. Цей світ - це світ тлінний, гріховний, “превратно, все в ньому марно є й тимчасово” [9:20].

У працях Ісайї Копинського має місце традиційна філософія доби Київської Русі, в якій людина є посередником, центральною складовою ланки, що забезпечує зв’язок між творцем і земним творінням. Віра, на думку Копинського, не приведе до бажаного результату. Людина повинна надіятись лише на розум: “Не можна створити ніякого блага, не маючи правого розуму. Як початок і корінь усякому гріху є безумство і непізнання себе, так і початок усякого блага є розум і розмірковування” [10:25].

У творі Ісайї Копинського “Алфавіт духовний” ми бачимо виразно віру у розум людини. Розум у Копинського виступає символом пізнання в людині добра і зла, допомагає визначити людині свої помилки.

Проблема вибору людини між добром і злом бере свій початок ще з раннього середньовіччя. Так і по сьогоднішній день людина стоїть між протистоянням добра і зла. Копинський хоче довести, що людина може бути вільною від світу зла. “Будь переможцем, а не переможеним, керуй насолодами, а не вони тобою, якщо хочеш у вічному віці бути вільним” [11:21]. Все у цьому світ створене для людини і, лише керуючись розумом, вона може і повинна знайти, на думку Копинського, свій шлях до самовдосконалення. У філософських творах Ісайї Копинського простежуються ідеї раціоналізму. Раціоналістичні погляди у філософії викликають інтерес вітчизняних мислителів до натурфілософської проблематики. За твердженнями багатьох дослідників “Алфавіт духовний” тому і є філософським твором, що головним у пізнанні Копинський називає розум. Саме на цьому періоді культурного розвитку символ набуває гносеологічної природи, стає методом пізнання світу в його найрізноманітніших формах.

Дуже близько до ідейно-філософського напрямку, який репрезентував І. Вишенський, І. Копинський стояв український поет початку XVII століття Віталій з Дубна. Ідеали споглядання життя знайшли найвищий вираз у його творі “Діоптра”. Засобом пізнання Бога у Віталія є символ розуму. Він виводить два рівні розуму: нижчий – націлений на предмети матеріального світу і вищий – очищений і озброєний “божественною мудрістю”, за допомогою цього розуму людина пізнає себе, а пізнавши себе – пізнає Бога. Самопізнання за Віталієм - це тривале піднесення до духовного, що вимагає цілковитого зречення не лише цінностей матеріального світу, а й тілесної людської природи, пристрастей, бажань, волі. Віталій з Дубна гостро засуджує багатство, відкидає всякий матеріальний достаток. Іван Вишенський, Ісайя Копинський, Віталій з Дубна та інші на основі філософських традицій неоплатонізму в його ареопагітсько-ісихастського тлумачення проповідують ідеали споглядального життя,

абсолютизуючи в людині духовне, божественне. Пізнати Бога, осягнути істину, на їхню думку, було можна лише шляхом цілковитого зречення від матеріального світу.

На противагу Іванові Вишенському та його однодумцям, на противагу середньовічному християнському аскетизмові виступає із своїм вченням К. Т.-Ставровецький. Автор "Зерцала богословія" (Почаїв, 1618), "Євангелія Учительного" (Рохманів, 1619) стверджує право насолоджуватися красою землі і всім сущим, радіщами тілесних почуттів [12:45,46]. Аналіз його філософської спадщини сучасними авторами (С. Маслов, І. Паславський, Л. Пилявець та інші) свідчить, що основні онтологічні проблеми він вирішував в плані співвідношення Бога і світу, стоячи на позиціях об'єктивного ідеалізму.

Кирило Транквіліон-Ставровецький стверджує, що критерієм добра і зла є розум. "Всякий убо человек разумный должен ест уважити каждую речь положительную" [13:1]. Транквіліон не раз підкреслював, що мудрість – "держава царів", а розум є основою характеру людини. Він вважав, що людина має природну мудрість, природжені здібності, за допомогою яких може творити щастя. Інша ж мудрість – "премудрість" – є божий дар і властива вона пророкам або апостолам.

Кирило Транквіліон-Ставровецький перший із мислителів, котрий вводить у свої твори поняття "світ" як символ гармонії природи та людини. Її єсдержителем згоди і гармонії у Ставровецького виступає серце. Щодо людини, то в ній "многі члонки розны згуду и съединение съ собою имѣтъ" [14:29]. Людина для Кирила Транквіліона-Ставровецького є символом, в якому міститься єдність двох протилежних сутностей: тіла і душі. Людина як істота тілесна, за Кирилом Транквіліоном-Ставровецьким, символізує тьму, смерть, землю, звіра, а як істота духовна – є символом світла, життя, неба, ангелів, образу божого. В людині постійно йде боротьба між тілом і душею, і в залежності від того, що перемагає людина може бути великою і безсмертною або ж - смертною. Кирило Транквіліон-Ставровецький намагається вирішити проблему співвідношення людини і Бога. Якщо в епоху раннього середньовіччя людина і Бог протиставлялися, то в пору Відродження розпочинається тенденція до зближення природи і Бога: "божество бо местом не описуется, но всякое место ооелет ... всюду есть божество", - так стверджує К. Транквіліон-Ставровецький [15:31]. Це та багато інших обґрунтувань дають підставу твердити, що філософ відстоював позиції натурфілософського пантеїзму, котрий був близьким духові гуманістичної культури" [16:49].

В основу своїх філософських творів Кирило Транквіліон-Ставровецький ставить її положення, котрі були вироблені філософією пізньоантичного неоплатонізму. Проте своє пояснення існування Бога він подає в досить дивній формі: ствердження через заперечення. "Бог есть не бог, світ несвіт, премудрость, непремудрость, отечество, неотечество, несыновство, недух, нетроица, неединица недвиженіє, нестояніє и неединоже от сих Бог есть" [17]. Та відчуваючи сам, що його слова призведуть до непорозуміння, К. Т.-Ставровецький застерігав: "Но да не речет кто, яко сим отреченієм извожу в небытіє Бога" [18]. Бога і світ філософ розуміє як єдність і тотожність. За його твердженням Бог є найвищою формою буття і йому притаманні безконечність і безмежність: "без початку и без конці, без ограничения", він пронизує і наповнює все ("и сквозь всіх переходить без заборони") [19]. Таким чином, ототожнюючи Бога і світ, Бога і природу, світ і природа перестають бути символами Бога. Ці два образи, поєднуючись, утворюють божество.

Вже в XVI столітті у Кирила Транквіліон-Ставровецького, Мелетія Смотрицького, Дмитра Туптала помітні ранні прояви бароко. Бароко на відміну від Ренесансу та Реформації, є скоріше не ідейним напрямком, а стилем мислення. На зміну вольовому розумному суб'єкту приходять вчення про двоїсту натуру людини. З одного боку, це людина розумна, з іншого – людина, здатна піддаватися ефектам, що суперечать розумові. Бароко приймає людину в цій двоїстості і пробує по-своєму добитись єдності та гармонії людини – підкорення емоцій розумові та впливом емоцій на розум. Твори і світогляд Данила Туптала і є бароковими. У нього зустрічається і теоцентричність – прагнення до пошуків єднання з Богом, і інтерес до релігійних питань внутрішньої

релігійності, і прагнення до відновлення церкви на ранньохристиянських началах. Перу Д. Туптала належать проповіді морального, догматичного, історичного змісту. Барокова проповідь мала свої вимоги до побудови – складна композиція, багато запитань, численні паралелі, протиставлення, символи, образи. У Данила Туптала подвійність людини символізує подвійність світу. Людина посідає місця в двох різних ієрархіях – світовій, земній. У ній вона є вінцем природи, а в ієрархії небесній, вона стоїть на нижчому щаблі від Бога. В подвійній людині існує своя ієрархія – центральним в людині є душа, тіло є підлеглою частиною. Осердям душі є серце. Символ серця виражає діяльну єдність людини, в ньому відбувається і тілесна, і духовна діяльність.

Одним із найкращих творів першого періоду бароко був твір “Тренос” Мелетія Смотрицького. “Тренос” був надрукований під псевдонімом Теофіла Ортолога (Боголюб Золотоустий). До цих пір відомо лише два твори, подібних до “Треноса” – “Плач приниженої Польщі”, 1639 року поміщений в збірнику Самуеля Дамяновича [20:151,159] і “Скорбний голос матері до синів” від 1617 [21:17]. Пишучи твір Мелетій Смотрицький використовує барокову гіперболізацію. У “Треносі” центральним образом є образ матері. Образ матері і до Мелетія Смотрицького використовувався полемічною літературою (Герасим Смотрицький, Іван Вишенський), але Мелетій Смотрицький “довів цей образ-символ до художньої досконалості і зробив його естетичним центром “Треноса” [22:182]. Символ матері Мелетія Смотрицького є символом батьківщини, жінки, є символом невтішного горя, страждання. В алегоричному образі плачучої матері Мелетій Смотрицький символічно виразив стан православної церкви (на той час), невиносимі муки, страждання і горе, в яких вона була покинена своїми синами. Щоб досягнути яскравішого образу мучеництва матері-церкви Мелетій Смотрицький використовує характерну особливість бароко – контрастність. “Двоїстість буття” у Мелетія Смотрицького це лише один із аспектів “двоїстості життя”, основною проблемою є проблема гармонійності душі і тіла. Як пише Д.С. Лихачов: “В XVII столітті з розвитком індивідуалізму доля людини стає (для філософа) його особистою долею, вона “індивідуалізується”. Доля людини стає при цьому наче його другим буттям і навіть відділяється від самої людини, персоніфікується” [23:307]. Тільки пізнавши себе, можна творити або ж руйнувати.

Думки та твердження Мелетія Смотрицького дуже близькі філософським помислам Сковороди та Гоголя. Ці два мислителі закликали людину до глибинного пізнання самої себе, до пізнання істини, як запоруки злучення з Богом, як вищого вдосконалення душі. Обидва філософи близькі із М. Смотрицьким ще й тим, що були противниками матеріального статку, наживи, праці не за покликанням. Для них було особливо важливо віднайти щастя людини у “спорідненій” праці, котра і Богові мила, і людям приносить добро. Символіка серця (душі) чистої та пройнятої любов’ю до Бога притаманна для обох мислителів, вони готують своїми трактатами, творами, роздумами людину до зустрічі, як зазначає М. Смотрицький з “порогом” страшного суду. Образ страшного суду, лекла та сатани особливо присутній у творах Гоголя.

Отже, переображення людини шляхом самопізнання, до якого закликав і М. Смотрицький, і пізніше Г. Сковорода, і М. Гоголь, входження її у символічний світ та осягнення його духовних засад і є її другим народженням. Символічне пізнання світу спрямовує людину на пізнання глибинного, внутрішнього світу всіх речей, але таке пізнання неможливе доти, доки людина не пізнає себе.

Вироблені погляди на красу і велич земного світу, його доброту та корисливість сприяли виникненню нових естетичних принципів у поглядах на світ, що відтворювався у всій духовній культурі українців. На основі таких ідей людина із пасивного спостерігача світу природи, перетворювалася в активне начало по відношенню до об’єктивної дійсності із повним та незаперечним правом насолоджуватись красою світу, видозмінювати його, брати всі блага. Мислителі Відродження, обстоюючи ідею людини як мікрокосмосу, вважали, що в людині в концентрованому вигляді виражаються всі властивості макрокосму і що пізнання природних сил є водночас самопізнанням людини і навпаки.

Висновки

Розвиток Ренесансної культури ґрунтувався на широкому використанні традицій не тільки античної та середньовічної літератури, а й народнопоетичної творчості, але все це переосмислювалось у душі гуманістичного світогляду і служило створенню літератури нового типу, визначною особливістю якої був пристрасний інтерес до реальності світу і вироблення реалістичного методу його змалювання.

Центральним символом в пору Ренесансу на Україні стає символ Людини, він покликаний розкривати всю складність і багатогранність структурно-безконечного і просторово-часового світу оточуючої природи, а також її динамічного характеру.

У людині, як в основному символі, гармонійно поєдналося і тілесне, і духовне, і боже, і тлінне. Така подвійність символічного пізнання людини, як символу гармонії божого і земного, тілесного і духовного лежить притаманна філософським вченням К. Т - Ставроцького, Д. Туптала, М. Смотрицького, а пізніше філософським помислам І. Сковороди, М. Гоголя.

Символ пори українського Відродження – це чуттєвий спосіб пояснення ідей розуму, в непрямій передачі, де в органічному поєднанні зливається загальне і особливе, ціле і частина, духовне і тілесне, видиме і невидиме, котре в гармонійному поєднанні прагне пізнати ідею, істину.

Література

1. Бицилли П.М. Место Ренесанса в истории культуры // Сост., предисловие и комментарий Б.С.Кагановича. - Спб.: Мифрил, 1996. – XIV+256 с. – С. 160.
2. Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI – XVIII ст. – К.: Наукова думка. – 299 с. – С. 174.
3. Абрамсон М.Л. От Данте к Альберти. – М.: Наука, 1973. – 176 с. – С. 138.
4. Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI – XVIII ст. – К.: Наукова думка. – 299 с. – С. 148 с. – С.171.
5. Паславський І.В. З історії розвитку філософських ідей на Україні в кінці XVI – першій третині XVII ст. – К., Наукова думка. – 1984. – 128 с. – С. 32-33.
6. Головацький Я.Ф. Виклади давньословянських легенд, або міфологія. – К., 1991. – 96 с. – С. 9-10.
7. Копинський Ісайя. Алфавит духовний. – К., 1904. – 76 с. - С. 9.
8. Копинський Ісайя. Алфавит духовний. – К., 1904. – 76 с. - С. 20.
9. Копинський Ісайя. Алфавит духовний. – К., 1904. – 76 с.- С. 25.
10. Копинський Ісайя. Алфавит духовний. – К., 1904. – 76 с.- С. 25. – 21.
11. Вільчинський Ю.М., Вільчинська С.В., Скрипник М.А. Розвиток філософської думки на Україні. Від доби Київської Русі до доби романтизму. Тексти лекцій. – Львів, 1994. – 272 с.- С. 45-46.
12. Ставроцький К. Євангеліє учительное. Зерцало богословія. Передмова до чительника. – Почаїв, 1618. - Л. І. – С. 1.
13. Там же – С. 29.
14. Становление философской мысли в Киевской Руси – М., 1984. - 95 с. - С. 31.
15. Становление философской мысли в Киевской Руси – М., 1984. - 95 с. – С. 49.
16. Lametnt frsawej Polski na polaki napisany przed sejmen. A 1639 // УГИА Лит ССР, оп 2, д. 46, Л. 151-159.
17. Clos placzliwy matki do synow Ouczuzny do obywatelow tak koronnych iako u W.X.L. В. m.1697 // ОРКЦНБАН Лит ССР. Р. 17.
18. Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI – XVIII ст. – К.: Наукова думка. – 299 с. – С. 182.
19. Локк Джон. Сочинение: В 3-х т. - Т.3. - М., 1985. - 668 с. - С. 307.

Анотація

У статті подається аналіз символізму у філософській культурі доби першого українського Відродження.

Annotation

The symbolism in philosophical culture of the first Ukrainian Renaissance Period is article researched in this article.